

Književna poročila.

Milan Pugelj, Brez zarje. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1912. 8°. 176 str. Cena broš. 2 K, vez. 3 K.

Nedavno sem slišal o pisatelju „Malih ljudi“ tole vsakdanjo sodbo: „Milan Pugelj piše prav prijetno“. Da „piše prav prijetno“, mu iz srca rad priznavam, istotako pa mu ne maram očitati drugih posebnih literarnih vrlin.

Skromna, nekoliko preobširna zbirka „Mali ljudje“ je dobila svojo krvno sorodno naslednico v zbirki „Brez zarje“. Ako izvolite, sodeč po naslovu, pričakovati morda globoko snujočih konfliktov, mračnih, zadehlih scen brez zarje in solnca ter labirintskih zapletljajev usode po načinu Vl. Levstikovih „Obsojencev“, ali do skrajnih konsekvenc pritiranih borb ljudi, stremečih preko sebe, po vzorcu Cankarjeve „Volja in moč“ — vam z mirno vestjo prorokujem razočaranje.

Pugelj črpa iz vsakdanjosti, kakor vsi današnji literarni umetniki. Vsakdanjost, ki tvori okrog nas vseh svojo sivo delavniško plast, mu je motiv. Potom svojega sluha, privajenega prisluškanju vsakdanje govornice, nam more avtor včasih fino reproducirati naravni, več ali manj duhoviti pomenek, prepleten tupatam s pristnimi narodnimi ali celo originalnimi domislicami; potom svojega vida, izbrušenega v opazovanju, zgrabi zanimivo situacijo in nam jo predoči v zabavni epizodi. Ni pa krivda pisateljeva, da njegovo duševno oko ni dovolj vseprodirno in opazi v vseh ljudeh krog sebe samo — male ljudi. V skritih, mističnih dušnih globinah teh malih ljudi piše usoda včasih svoje najbolj pretresljive tragedije. In baš te žaligre jih nemalokdaj napravijo velike ljudi. Tako bi se nam grbavi študent Julij Tkalec „V temi“ razvil brezdvomno v velikega človeka, da ni pisatelj nekam površno registriral njegove usode. Tudi Katarina („Narastle so vode“) bi kljub precejšnji neverjetnosti svojega značaja mogla postati tipična heroinja zagonetnih ženskih strasti, da ni pisatelj tako brzo pozval na pomoč slučaj, ki jo je utopil v narasli vodi. Bolje izdelan, mogoče prav radi tega, ker je postavljen v ozadje, je značaj Mire v „Pokojniku“, novelici, ki bi ji po svojem mnenju podelil čast prvenstva v celi zbirki. Mira je tip lepe, lahkomiselne ženske, ki zavablja moške s svojo zdravo, nepotvorjeno lepoto, da se ji vdajajo, in jih nato s svojo rafinirano lahkomiselnostjo ubija — tip ženskega vampirja, prikrojenega seveda našemu ozračju. Tudi moški značaji v „Pokojniku“ niso očrtani slabo: zadirčni cinizem že bolnega, jetičnega Rupnika in mladostna, nerodna površnost Pušnikova sta fino opazovani. Manj uspela je „Črna lilija“, še precej neznatno skicirani pa so „Splavljenci“. — Splošno opaziš, da pisatelju na višku peripetij ali v globini konfliktov, ko bi se njegova osebnost morala samosilno razmahniti v razsežen polet umetniškega stvarjenja, odpove instrument. Celotna koncepcija postane nekako ohlapna in prozorna. Besede se razgube, človeka ne zgrabi, da bi sočustvoval, se upiral in prepiral, ugovarjal in pritrjeval pisatelju — vse gre hladno mimo. To je hud nedostatek pri vsem sicer poštenem in solidnem literarnem delu Pugljevem.

Ako je torej smoter literarne umetnosti zabavati lahkokrvne ljudi v njih brezdelnih, duhomornih trenutkih, je knjiga dopolnila svoje poslanstvo. Intelligent pa, ki v lepi knjigi išče poleg mojstrske zgradbe in jezikovnih fines notranjih globin in bogastva ter razodetja novih svetov, bo posegel drugam. Ker pa je na svetu

vsakojakih ljudi, — lahkokrvnih in težkokrvnih — bo našla knjiga svojo pot. Našel jo bo tudi pisatelj in pojde po nji naprej, ne oziraje se na vse skupaj, kakor je šel v tem kratkem času od „Malih ljudi“ pa do „Brez zarje“. In to je že korak!

Fran Albrecht.

Dr. K. Ozvald, Srednješolska vzgoja. Založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Gorica 1912. (Prosvetna knjižnica, zvezek 63.) 8°. 123 + II. str. Cena za naročnike 60 v, v knjigotrštvu 1 K 60 v.

Naše javno in zasebno življenje je nezdravo, zastrupljeno. Nikjer trdnih načel, nikjer trdnega prepričanja. Povsod manjka značajev in discipline. Polne čaše, srca prazna, veliko besed, malo dejanj! Izpremenil sem znana Kataliničeva stiha, da dostojno označim našo dobo brez idealov ali s slabimi ideali, dobo slabotne volje. „Kdor te ljubi zdaj, domovina, ljubiti mora s črnim gnevom v duši!“

Zato se mora vsakdo nehotе vprašati: kaj pa mladi zarod? Ali nudi jamstva, da dobimo za velike trenutke bodočnosti ljudi, ki bi hoteli to, kar zmorejo, in bi zmogli to, kar hočejo? Žalosten up! V našo mladino se je naselila izvečine praznота, dolgčas, mlačnost, ravnodušnost — celo napram življenju. Loteva se je brez-miselno vdajanje strastem in nervoznost. Kratka oznaka: splošna depresija. O značajih ne čuje rada, sanja o bogato plačanih mestih z malo dela. Njeno geslo se glasi: Kamorkoli, kakorkoli!

In korenina te nesreče? Ozvald pravi: slabost naše volje. Tej pa je krivo naše šolstvo, ki goji samo spomin in vtepa le znanosti, ne goji pa značaja. Zato kliče: „Vzgoja volje, sistemna vzgoja volje!“ to geslo si bo morala vsa, osobito pa še oficijelna pedagogika zapisati za ušesa, kajti „iz učenčeve osebe ustvariti osebnost, to se mi zdi stremljenja vreden cilj srednje šole; ne družbi, narodu, državi . . . za bodoče voditelje podajati šablonskih povprečnikov, ki bi se, v par vednostih »zreli«, pokazali v življenju »na tleh brez tal«, temveč cele ljudi, ki so za visoko šolo življenja pripravljeni z vsemi najplemenitejšimi močmi svoje osebe. »Kopf, Herz und Hand!« je bil vzgojni credo Pestalozzijevega genija, a mi se mu po naše odzovimo z Gregorčičem:

„Le tisto omiko jaz štejem za pravo,
ki voljo zadeva srce in glavo —
vse troje!“

Ozvaldova aktualna knjiga je plod deloma lastnega opazovanja in študija ter velike načitanosti. Glavna napaka dela tiči po mojem mnenju v tem, da ni vzrasla popolnoma iz domačih tal ter ne zadene vsled tega povsem jedra naših razmer in da se preveč opira na Kerschesteinerjeva izvajanja. Zato podčrtava v toliko preveč vzgojo volje, v kolikor ceni premalo znanstveno delo srednje šole. Za to mu bodo pač oni hvaležni, ki imajo v skrbi za napredek — svoje osebe (profesorski terminus: directorabiles, inspectorabiles) vedno polna usta pedagogike in metodike, a so spravili ravno z znanjem naslovov raznih pedagogičnih knjig lepo vedo pedagogiko pri nas ob vso vero. Z domačega stališča gledam na pr. jaz šolske občine vzpričo nekolegijalnosti in razdrapanosti dijaštva skeptično in sem glede „govornih vaj“ drugega mnenja kot Ozvald. Našemu dijaku naj nudijo priliko, naučiti se pred javnostjo gladko govoriti o različnih stvareh. Zato naj pokliče učitelj zdaj tega, zdaj onega, da govori nepripravljen prav kratek čas o snovi, ki mu jo določi učitelj. Seveda ne sme biti snov učenca tuja. Zgled: Ob Aškerčevi smrti bi določil lahko učitelj, prišedši v šolo, enega ali tudi dva učenca (da se vidi razlika!), da govorita nepripravljena nagrobni govor umrlemu pesniku. —